

## **EĞİTİM - ZİHİNSEL KİRLİLİK VE ÇEVRE**

## ÖZET

Bu çalışmada öncelikle günümüzde çözüm bekleyen problemler ile ülkemize has problemlere yer verildi. Daha sonra, bilimin olaylara objektif bakmayışı, bilim ve eğitim vasıtası ile metafiziğin insan zihninden silinmeye çalışılması, bundan dolayı da farklı insan tiplerinin ortaya çıkışı anlatıldı. Devamında sosyal ve tabii çevrenin bizden istediklerine vurgu yapıldı. Zihinsel kirliliğin anlamı ve bize nereden bulaştığı üzerinde duruldu. Sonuç kısmında ise, zihinsel kirliliğin çevreyi nasıl etkilediği vurgulanarak, bundan kurtuluş yolunun da eğitimin yeni insan tipi yetiştirmesi olduğu anlatıldı.

## ABSTRACT

In this study, first in our country with unresolved problems has been given to the problems. Later, were told look to the lack of objective science events, science and education by means of metaphysics on the human mind to attempt to remove, hence the emergence of different types of people. Later, social and natural environment was emphasized what they want from us. And emphasized to the meaning of mental pollution and contamination from us. In the results, was emphasized the mental pollution affect the environment and the way out of education is to train a new type of man.

## GİRİŞ

Bu makalede, çevrenin kirlenme oranının rakamsal olarak yüksek oluşu, çok çeşitli olan sebepleri, insan sağlığını tehdit etmesi ve sebep olduğu hastalıklar üzerinde durmayacağım. Bu çalışmada, eğitimin ve bilimin ideolojiye kaydırılması sonucu insan zihninde oluşan kaosun etkisiyle, çevreye olan bakış açısı çizgisinin kayboluşu neticesinde tabiata ve çevreye saygının kaybolmasını konu edindim.

## GENEL

Günümüzde çözüm bekleyen zor meseleler vardır. Bunların başında cehalet, yoksulluk, hastalık, işsizlik, peşin hükümlülük, çevre tahribi, insana saygının kayboluşu vb. konular gelmektedir. Bu problemlere bir de inançlarından, anlayış farklılıklarından, tabii kaynaklarından dolayı zulüm görmeler de eklenince ve altını çizerek arz ediyorum bu problemlerin bir kısmının temelinde mürekkep yalamış insanlar rol oynayınca, günümüzde bilimin varlık ve hadiselerle objektif bakmadığı, eğitimin de görevini tam yerine getiremediği düşüncesi karşımıza çıkıyor.

**Yrd.Doç.Dr. Mikail  
SÖYLEMEZ**

Dicle Üniversitesi Ziya  
Gökalp Eğitim Fakültesi  
Eğitim Bilimleri Bölümü  
soylemezmikail@hotmail.  
com

Saydığım problemlerin yanında ÷lkemize has problemler de mevcuttur. “Hızlı bir şehirleşme, endüstrileşme yoluna çevrenin feda edilmesi, bölgeler arası dengesizlik, kültür ve inanç zenginliklerimizin yok edilmeye çalışılması, değerlerin menfaat uğruna amaçsallaşması, insan zihninin ve çevrenin kirlenmesi bunlardan bazılarıdır”(1).

Bilimin varlık ve olaylara objektif bir bakışla bakmaması, eğitimin de ideal insan tipini yetiştirmeden uzak kalışı sonucunda, günümüzde, karşımıza değişik insan tipleri çıkmaktadır. Bu Tipler; inançsız Müslüman, vatansız vatansever, çevresiz çevreci, kültürsüz kültürlü insanlardır. Bu manzara gelecek hayat, temiz bir dünya, huzurlu bir toplum için tehlike arz eder. Dolayısıyla kimlikler ne olursa olsun, manevî değerlerin kalplerde siliniş neticesinde, insanların birbirlerine benzemesi tam anlamıyla zihinsel bir kaostur.

Güçlü toplumların tükeniş sürecine girişinin sebeplerinden biri de zihinsel kirlenmedir. Güçlü gelenekleri ve standartları olan bir toplumun çöz÷lmesi, düşünce platformundaki iletişimsizlik zihinsel arızasının en belirgin göstergesidir. Bu zihinsel arıza bir değişim sürecinden geçen modern hayata kayarken, temel kavram ve toplum değerlerinin göz ardı edilmesiyle ortaya çıkar. Osmanlı devletinin Tanzimatla başlayan sosyal çöz÷lmesi buna güzel bir misaldir. Aslında her değişim modernleşme demek değildir. Modernleşme kavramına yüklediğim mana; toplumun gelişme ve refahını engelleyen statükocu geleneklerin bertaraf edilmesi, refahı sağlayan akılcı geleneklerin, değerlerin, varlığa ve olaylara objektif bir gözle bakan bilimin

getirdiğı yeniliklerle takviye edilmesidir. Bu da akılcı, bilimsel, teknolojik ve idari birlikteliğin ahengi içinde, toplumun hayatına yön vermede, birlikte hareket etmesi demektir.

Modernite vasıfları taşıyan toplum veya toplumu idare eden idari düşünce, yalnızca bilimsel ve teknik etkinliği yönetmekle kalmamalı; insanların, nesnelerin, çevre faktörlerinin yönetimini de kendine vazife bilmelidir. Bu vazifenin zihinlerdeki tablosunu oluşturmak da eğitimin görevidir. Burada eğitim, insan eylemiyle, çevrenin düzeni arasındaki karşıtlığı oluşturan bilimi ve uygulamalarını yönlendirirken, çevreye saygıyı kulak ardı etmemelidir.

Sosyal çevrenin bir dili olduğu gibi, fiziki çevrenin de bize hitap eden bir dili vardır. Sosyal çevrenin bize uyarıda bulunduğu dile etki-tepki yoluyla reaksiyonlarda bulunuyoruz. Çünkü toplumun, sosyal olayların karakteristik zorlayıcılık özelliğı vardır. Mesela; bir mabette enstrüman çalarak, şarkı-türkü söyleyerek oynayamayız. Bir düğünde ağlayarak, ağıt yakarak matem tutamayız. Bir cenaze merasiminde saz çalarak eğlenemeyiz. Bunları yaptığımız taktirde en azından kınanırız. Toplum veya sosyal olaylar, bizim reaksiyon göstermemizi zorunlu kılıyor. Fakat fiziki çevrenin bize verdiği mesajları, çok kere faydalı gelenekleri göz ardı eden modernite adıyla ve bizde oluşan zihin kirliliğinin etkisiyle kulak ardı ediyoruz. Çünkü fiziki çevre, belirli bir süre içinde bizi reaksiyona zorlamıyor. Bize bir zaman tanıyor. Bize kendi diliyle; “*bana değer ver. Benim standartlarımı akılcı bir yolla gözetle. Bana saygılı ol*” diyor. Aklımıza bir kapı açıyor. Bizi bu kapıdan girip girmemeyi

aklımız ve vicdanımızla baş başa bırakıp, serbest seçimi bize bırakıyor. Ama kaosla kirlenen aklımızı doğru seçimde kullanamıyoruz. Oysa gerçek modernitenin entelektüel yapısında aklın düzeni her insan için a priori olarak iyi sayılan tüm değerlere saygılı olmayı yeğlerken, bunun ışığında, çevre faktörü ile ilgili bilimsel değerler bizim için uyulması zorunlu normlar olması gerekirken, kirlenen insan zihni neticesince uluslar platformunda bu çağrı kulak ardı ediliyor. Bu kulak ardı edişin sebebi ise; günümüzün insanı, varlığı ve doğayı deneyci/tecrübî aklıyla defalarca hallaç etmesine rağmen, onu “kendi iç dinamikleri”, parçaları ve parçacıklarıyla “fizik ve metafizik” bütünlüğü içinde ele almadı. Metafiziği dışladı. Sonuçta çağdaş insan, kendi aklı, fikri ve ruhuyla çelişir hâle geldi. Ruhu da bu üst üste dayatmalar karşısında kendi enfüsî gerçeklerine karşı yabancılaştı.

Vicdanındaki etik değerlerin yerine , faydacılık üzerine kurulu, natüralizm ve rasyonalizmin değerleri konuldu. Bu değişiklikler bilimsel değer ve ahlakını sarstı. Tabiatı yaratıp ve kanunlarını koyan iradeye karşı mesuliyet ve hesap verme muhasebesini kaybetti. Çevre ve insan dengesi kayboldu. Bu dengesizlikten zihinler bulandı. İşte ben buna “zihinsel kirlenme” diyorum. Bu terim/kavram bu çağa verilen isimlerin başında yer almalıdır. Çünkü zihinsel kirlenme, çevreye dolayısıyla her şeye saygının kaybolduğu bir ortamdır. Bu hastalık bize batı rüzgârıyla bulaştı.

Batıda birkaç asırdır pozitivist ve materyalist teoriler bilim ve düşünce hayatını bütünüyle baskı altına aldı. Varlık ve eşya, kâinat ve hadiseler, metafizik mülâhazalar dışlanarak pozitivistçe yorumlandı. Bu maddeci görüş kâinat ve hadiselerin yorumunu tek bir tipe irca ederek, hakikatin ilmine ulaştıran yolları daralttı. Bu daraltma bizde Tanzimat fermanıyla batı karşısında yitirdiğimiz inanç ve ahlak zaafımızla kendini gösterdi. Bu cümleden Şerif Mardin, “Askeri Tıbbiye öğrencileri kendilerine okutulan derslerin icabı olarak, hayatı, Allah’ın iradesinin bir ürünü olmaktan daha çok, biyolojik ve fizyolojik süreçlerin bir sonucu olarak görüyorlardı. Pozitif bilimle kâinatın bütün sırrına vakıf olabileceklerini ve bunun kendilerine daha önceki kuşakların elinde olmayan bir gücü temsil edeceğine inanmışlardı.”<sup>2</sup> diyor. Yine bu paralelden, insanlığın beşiği ve ana kucağı olan dünyayı, tabiatı da ilahi kudretin insanlığa armağanı, bundan dolayı da insanoğlunun nazarında kutsallığını ret ederek, tabiidir. Kudsiyet söz konusu olmadığı görüşü ile ondan gelen mesajı dolayısıyla tabiata saygı düşüncesini unutturdu. Böylece insanımız birçok manevi değerleri yanında,

zihninde çevre estetik forumunun tablosunu da parçalayarak, kudsiliğini de kaybetti. Bu kayboluş, ekonomik gelişme ve ilerleme ahlakına uyulmayan mitlerin yol göstericiliğiyle hızlandı. Bu zihinsel kirlenme olmasaydı, insan merkezli çevre projeleri akıl ve akılla somutlaşan realist ilkeleri, kendi menfaatinin dışındaki dünyalar için ayaklar altına alabilir miydi? Yine bu cümleden toplumsal kurumlar, toplum için faydalı gelenekleri akıl ve bilgi ile geliştirerek, insanların daha sağlıklı bir çevrede yaşamalarını, projelerine koymaları gerekmez miydi?

Bu gereklilik neden az bir maliyetle çok kazanç elde etme uğruna çevre kirliliğini tehdit eden fabrikaların önüne geçmiyor? Herhalde her akli selimin vereceği cevap; zihinlerdeki kaos, ahlak kirliliğini tetikleyerek adım attırmıyor. Evet, herhalde bu cevap genel geçer bir doğruluktur. Çünkü üretim ve tüketim prensibine endeksli ticari ahlaka uyulmadan bir yeryüzü menfaati cenneti kurulması hedeflenmektedir. Çok kazanç girişimciliğinin ahlaki, insani hayat verici değerlerini göz ardı ederek, rekabetçi tabiatının gereği çok kazanma hırsına bürünerek, teknolojik gelişme ve yenileşmeyi de kullanarak bir cennet inşa etmek, eğer doğruysa bu cennet nükleer reaktörleri sebebiyle insanlık için cehenneme dönüşmeyecek mi?

“Kirlenen zihin anlayışına göre bir faaliyet eğer yarar sağlıyorsa, makyavelist bir düşünceyle daha çok yarar elde etmek ve bu yöndeki çabalara ivme kazandırmak gerekir. İşte ne olduğu bilinmeyen, ancak sonuçlarının insanlığı çok tehlikeli bir geleceğe doğru sürüklediği ilerlemenin tek hareket noktası da budur.”(3)

Eğer bu faydacılık etik değerleri hesaba katarsa, tabiata zararı olamayacağı kanaatini taşıyorum. Yoksa kirlenen zihinler “Varlığın varoluşu demek olan manevi ve ilahi boyutunu göz ardı eder, mekanik ve materyalist evren görüşü, canlı sistem fikrini öldürür, Makyavelist, düşünceyle acımasız ve saldırgan bir iştahla tabî çevreye saldırır, duyarlı dengesine tecavüzü mümkün kılar.” (4) ve kılmıştır.

Günümüz teknolojisinin insanın rahatını sağlamasını bir yana bırakırsak, hiçbir şey onun kadar insanın mahvını hazırlamamaktadır. Bilim ve teknolojinin çevresel felaket gibi negatif neticelerini bir tarafa bırakmaması kirlenen zihinsel etkileşimin bir neticesidir. Bu zihinsel kirlenmenin etkisiyle tabiatı kutsal bir anne kucağı olmaktan çıkarmış, insan ve evren ilişkisini sömürü ve tahriple, çevreyi kirlüten nükleer reaktörlerle doldurmuştur. Çünkü bilimsel bilgi çıkara yönelik amaçlar için kullanılıyor. Bunun çevreye yansımaları da doğal dengenin bozulmasına yol açıyor.

Yukarıda dile getirdiğim problemlerin bizde yaşanması kaçınılmazdı. Çünkü eğitim modelimizin rasyonel, tutarlı ve şümüllü olması için ciddi adımlar atmamışız. Bir taraftan eğitim felsefemizde “fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür” nesiller yetiştirmek telaffuz edilmiş, diğer taraftan fikri, irfanı ve hatta vicdanı çok sıkı bir sansüre tabi tutmuşuz.

Siyasetin uygun gördüğü düşüncelerin açıklanmasına, ona sunduğu bilginin alınmasına ve onun iyilik ve kötülüklerin ilahi fazilet değerlerine göre değil de, menfaat üzerine yetişmesini hedeflemişiz. Bu hedefin son

noktası da zihin kirliliğinden başka olamazdı. Bu cümleden ahlakın değerlere ve çevreye saygının kaybolması neticesinde toplumun ahengini ve sağlığını bozacak pek çok değerleri kulak ardı etmişiz. Sadece “vatan” kavramının başına gelenleri düşünmek, kültürel bölünmüşlüğüümüzün nasıl bir dejenerasyona uğradığını, arz edeyim: “Vatan sadece, değerini bize yedirdiği ekmekten, içirdiği sudan almıyordu. Toprağın üstünde dinlettiği ezandan, altında barındırdığı şüheda’dan, korunmasına vesile olduğu arz-ı namus’tan alıyordu”(5). Kirlenen zihinlerle, büyük değer zafiyetine sebep olmuş vatan’a (üzerinde yaşadığımız tabii çevre) bakış açısı ve saygı manevi buuddan soyutlanmış, sadece ekonomik çıkar felsefesine kaydığından onu hor kullanmaya başlamışız. Çünkü eğitim modelimizin vermesi gereken ahlak eğitiminin içeriğinde, insan yaradılışı ve manevi değerlerin korunması, başkalarına zararı dokunmayan ticari kazanç ve çevreye saygı temalarını eksikliği söz konusudur.

Zihinsel kirlilikle çevre kirlenmesi arasındaki etkileşime başka bir açıdan baktığımızda şunları görmekteyiz. Evreni kuran irade, belli ölçülerde eşya ve tabiata müdahale hak ve salâhiyeti insanın yeryüzünde halife olması cihetiyle, yeryüzünü imar ve bunun için ilimleri icat ve geliştirme adına bir müdahale hakkını tanımıştır. Fakat bilimin ideolojik bir aygıt haline getirilmesi, azınlık bir zümrenin menfaatının insan sağlığına tercih edilmesi, son iki asırdan beri, geri kalmış ülkelerin çevrelerine gereken saygının gösterilmemesi, gelecek nesiller için temiz bir dünya bırakılmaması hakkını vermemiştir. Bu hakkın yerinde kullanılmamasıyla bakınız neler oldu: Modern bilim adına, binlerce kültürel ve medenî unsurlar tahrip edildi. Hayatî zenginlikler talan ve yok edildi. İdeolojikleştirilmiş bilim, her şeyi kendine benzetmeye çalıştı. Diğer taraftan tabîî tabiatı ve ekolojik düzeni de tahrip etti. Tabiat düzenine müdahale o mertebeye vardı ki, artık yeryüzünde insan neslini ve yaşamını tehdit eden bir ekolojik kirlenme meydana geldi,

Çeşitli radyasyonların, kimyevî maddelerin ve daha başka çevre şartlarının tesiriyle canlıların genetik şifre ve programında bir kısım değişiklikler meydana geldi, Çevre kirlenmesi riskinin en çok görüldüğü sanayileşmiş ülkeler, her ne kadar bu konuda belli bir mesafe kat etmiş olsalar da, özellikle kimya endüstrisine dayalı üretim sektörleri piyasaya her gün yeni ürünler sunduğundan ve bütün bu sentetik maddelerin çevre ve insan sağlığına ne ölçüde zarar vereceğinin anlaşılması da zamana bağlı

bir husus olduğundan, yeryüzü atmosfer, biyosfer, hidrosfer ve litosferiyle, denemeyanılma metodunun uygulandığı büyük bir test sahası olmaktan kurtulamamakta, çevreci müdahalelerin en gerçekçi olanları bile ancak arkadan seyretmekteler. Çünkü zihin kirliliği ahlakî değerleri de sarsmıştır. Eğer ahlakı sadece topluma karşı yükümlülüğümüz olarak tanımlarsak, tabiata/çevreye karşı yükümlülüğümüz ne olacaktır. Anız yakan bir çiftçinin ahlaki sorumluluğu ne kadardır. Okyanuslarda batan petrol yüklü tankerler, geri kalmış ülkelere gönderilen nükleer atıklar, patlayan nükleer santraller, virüs yayıp bilgisayarları çökertenler, internet suçları gibi problemlerin temelinde ahlakın kirlenmesi karşımıza çıkmıyor mu!

Gerek cıva ihtiva eden endüstriyel atıkların arıtılması problemi, gerek zirai ve atmosferik kirleticiler, gerek ani risk grubunu oluşturan kimya endüstrisindeki kaza ve felaketler, kanunî düzenlemelere ve teknolojik yapılanmaya bağlıdır. Hele şehir atmosferlerinin kalitesi problemi ne bir araştırma ne de bir bilimsel metot konusudur. Bu tamamen siyasi karar ve yatırım tercihiyle ilgili bir meseledir. Bu problemlerin birikmesi günöbirlik düşünce ve tedbir anlayışından, karar mercilerinin, meyvesi uzun vadede alınan fakat sonuçta ülke genelini ilgilendiren zor yatırımlara girmekten kaçınıp, siyasi ve şahsi, ayrıca ucuz prestij sağlayan sadece kısa vadeli meselelerle ilgilenme veya ilgileniyor gözükme kolaycılığından kaynaklanmaktadır(6).

Hariçten bir el imdadımıza yetişir düşüncesiyle, evlerimizde oturup sürpriz şeyler beklemek

doğru değil. Biz bu hayatın içinde miyiz, değil miyiz şüpheciliğini bir kenara bırakmamız gerekir. Eğer zihnimizde; " biz bu dünyada vaktimizi iyi geçirmeye bakmalıyız, gelecek adına çok fazla kafa yormaya gerek yok. Ömer Hayyam'ca geçmiş gelecek masal. Hep; eğlenmemize, hayatın keyfine bakmalıyız.

Dünyayı biz mi kurtaracağız? Çok fazla düşünmeyelim deliririz. Allah'ın nimetlerinden istifade etmek de bir ibadettir... gibi neme lazım düşünceler hakim ise, zihnimiz kirlenmiş, ruhta ve mânâda ölmüşüz demektir. Böyle bir durumda eğitime düşen vazife; bizi bu korkunç zihin kirliliğinden ve ruh kaymasından kurtarıp, yüksek hedeflere yönlendirmek suretiyle gelecek için iyi bir çevre bıraktırmasıdır. Bunun yolu da eğimin kendini bilen, kendini bulan insan tiplerini yetiştirmesine bağlıdır. Ortaçağ insanı, kendi saadetini gökte aradı. Çağımızın insanı da tabiatta arıyor. Tek taraflı bu iki anlayış da yanlıştır. İnsan saadetini, metafizik bir bakışla temiz ruhunun enginliğinde ve gelecek vadede yaşadığı çevrede aramalıdır.

## KAYNAKLAR

1. SÖYLEMEZ, M., Problem ve Çözümleriyle Eğitimimiz, Çağlayan Yayınları, s. 67, İzmir, 1997.
2. İNAM, A., Teknoloji Benim Neyim Oluyor, Alamut Yayınları, Ankara, s.24, 1993.
3. MACİT, N., Zihinsel Kirlenme Bağlamında Eğitimimiz (Eğitim Kongresi – 1994, Van.)
4. Zihinsel Kirlenme Bağlamında Eğitimimiz (Eğitim Kongresi – 1994, Van.)
5. AYDIN S.M., İnsan Yetiştirme Modelimiz ve Değer Eğitimi, I. Eğitim Felsefesi Kongresi. Van 1994
6. ULUGBAY, H., Çevre Kirliliği II, Sızıntı.com.tr. 26 Nisan 2008.

DİYARBAKIRDA  
ÇEVRE VE  
DOĞA